

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-110-7-14>

СПЕЦИФІКА НЕОМІФОЛОГІЧНОГО ХРОНОТОПУ В РОМАНІ ЮРІЯ ВИННИЧУКА «ТАНГО СМЕРТІ»

Медведчук О. П.

*аспірантка кафедри історії української літератури,
теорії літератури та літературної творчості
Інституту філології*

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

Роман «Танго смерті» має доволі ускладнену композиційну структуру. Дослідниця Романенко О. слушно зауважує, що «це текст, якому властиві ознаки метажанровості та метасюжетності. Танго смерті – метасюжетний твір, зі складною сюжетно-композиційною будовою, внутрішня структура цього тексту орієнтована на те, щоб «у межах одного твору охопити усі можливі жанрові елементи» [5, с. 150].

У творі наявні дві головні сюжетні лінії, які почергово змінюють одна одну, а наприкінці роману об'єднуються. Перша сюжетна лінія – це історія чотирьох героїв, які живуть у Львові до Другої світової війни і у воєнний час; друга – життя історика літератури Мирка Яроша у 80-90-ті роки ХХ ст.

У таких переходах від однієї оповіді до другої (розділи про минуле автор позначає латинськими літерами, а про сучасне – цифрами) дослідники вбачають аналогію з самим танцем танго, якому притаманне чергування наближення й віддалення танцюристів. Крім цього, на думку дослідниці Олійник С., Ю. Винничук вдається до жанру криптоісторії, поєднуючи історичні події із фантастичними, наповнюючи реальність міфологічними смислами [4].

Отже, основний часопростір у романі являє єдиний топос Львова, який кардинально змінює війна, та два часові виміри – минулий і сучасний. Їх найчастіше і розглядають у своїх працях літературознавці. Але варто звернути увагу на існування ще двох просторово-часових вимірів – неоміфологічних: бібліотеку, в яку іде працювати Орест Барбарика після похоронного бюро, та територіальну частину Львова – Знесіння, де відбуваються різні містичні речі.

Бібліотека являє собою окремих ірраціональний простір, у якому діють свої закони, в якому час має свої незвичайні властивості. Тут автор об'єднує в одну цілісність дві міфологеми – бібліотеки та лабіринту:

«Книгозбірня виявилася таким собі лабіринтом височезних стелажів, між якими завиграшки можна було заблудитися» [1, с. 128]. Бібліотека виступає символом знання, пам'яті, сховку сакральних відомостей, а лабіринт вказує на те, що здобути найпоетаємніші знання можна лише пройшовши випробування, подолавши певний шлях.

Свідченням того, що цей простір існує в окремому надприродному вимірі є дивні речі, які там відбуваються: «З'являються якісь люди, потім зникають і з'являються знову. Абисте знали,... що тут уже не один заблукав у цих паперових нетрях, тож ви мусите пильнуватися і рухатися суворо за стрілками, ніколи не збиваючись з маршруту, інакше можете потрапити туди, звідки вже повернення нема» [1, с. 132]. Тут можна почути містичний шепіт, знайти свіжі морські водорості, побачити між стендами риб'ячий хвіст. Тобто, бібліотека є простором, який поєднує різні світи – реальний та надприродний.

Увиразнюється це незвичайне місце образом бібліотекарки Конопельки, якій більше 100 років, яка має феноменальні пам'ять і зір, нереальні знання й логіку. Фантастичність цього образу підсилюється здатністю жінки літати у повітрі за допомогою протягу. Тобто, можемо зробити висновок, що Ю. Винничук витворює міфічний образ хранителя пам'яті та знання, який наділений надзвичайними властивостями.

Містичною видається і постать самого директора бібліотеки, який, за словами Конопельки, вже давно помер і є тільки духом: «Одного разу перетяг зв'яз картку паперу з мого столу, шпурнув її на пана директора, і та картка пролетіла крізь нього...» [1, с. 132]. Тому знаковим у цьому контексті є використання автором метафоричного порівняння бібліотеки із потойбіччям: «Бібліотека – це потойбіччя, Аїд, і ви як Юний Орфей, спустилися у це провалля» [1, с. 133]. Про те, що час тут також спливає інакше, аніж у реальному світі, свідчить вигляд штату книгозбірні: «люди різного віку і різної статі, яких, проте, єднало одне: вбрані вони були так, ніби випірнули з минулого сторіччя за бабці Австрії...» [1, с. 133]. Отже, час тут рухається сповільнено, ще більше відокремлюючи бібліотеку від реального світу.

Ю. Винничук вдається в романі до різних містифікацій, вигадок, інтертексту та алузій. Дослідниця Левченко Г. зауважує: «Такий гротесково очуднений образ бібліотеки нагадує образи скрипторію та бібліотеки у романі У. Еко «Ім'я рози» [2]. Пошук частини загубленого трактату Калькбренера також має схожі риси із детективною лінією роману У. Еко. Проте Ю. Винничук насичує свою оповідь притаманними його стилю нісенітницями, гротеском та гумором, алогічністю у міркуванні, яке доходить до абсурду.

Мандрівка Ореста у таємні, закриті фонди бібліотеки описана у душі авантюрно-пригодницьких романів та має багато спільного із міфологічним шляхом античних героїв, який має випробувати мандрівника на хоробрість та кмітливість. Простежується і зв'язок такої подорожі з ініціацією героя, що теж походить із міфів: «Не один пішов і не вернувся... Але не ви. Я вірю в вас. Ви повернетесь із перемогою... Над самим собою. Над своїми страхами»[1, 155]. Як і в романі «Мальва Ланда» письменник зміщує акценти та видозмінює давній сюжет, адже лабіринт бібліотеки, хоч і повний дивовижних речей, проте ховає таємні знання, а не є осередком зла.

Міфічний простір таємних фондів бібліотеки ще більш містичний та наповнений надзвичайними явищами, як-от: потяг-привид, який везе пасажирів, одягнених за австрійською модою, а на одній із зупинок вони щось розпачливо кричать, а згодом заспокоюються і їдуть далі; чи сніжинки, які падають у вигляді літер та розділових знаків, запах моря і водоростей, шум хвиль і невідомі морські істоти, які виходять з-під підлоги. Часом бібліотека описана як жива істота, яка має свою шурхотливу мову і захищає свої володіння. Дослідниця Махник М. зазначає, що «просторове наповнення Винничукової бібліотеки набуває метафоричного значення, тобто сприймається як особливий складний світ, як нерозгадана загадка, містифікація» [3].

Письменник вдається до десакралізації простору, в якому захований трактат із нотами Калькбреннера, оскільки додає до описів гумористичні елементи, які абсолютно не співвідносяться ні з сакральністю, ні з бібліотекою загалом. Наприклад, запах шинки, ковбаси, шпондерки, що дозрівали не в диму, а в тумані, що височів попід високими стелями бібліотеки: «У ніздрі мені вдарив запах не тільки старих фоліантів, цвілі й шкіри, дерев'яних стелажів, поточених шашелем, а й якийсь дивний і незбагнений, як для цього місця, фантазійний запах вудженого м'яса.» [1, с. 163]. Або наявність вина чи постільної білизни у визначених місцях, щоб відвідувачі мали змогу відпочити після блукання лабіринтами стелажів.

Неоміфологічний часопростір бібліотеки Оссоленіуму – це непередбачуваний, містичний та гротесково-фантастичний простір, моделюючи який, автор опирається на міфологічні традиції та застосовує прийоми інтертекстуальності.

Інший містичний хронотоп – Знесіння, згадується в обох сюжетних лініях роману. Це незвичайне місце у Львові, в якому не визначається час, де людина може побачити своє минуле або майбутнє, в якому фантастичне стало звичайним явищем.

Вже сама назва є дуже символічною в контексті загальної семантики твору. «Знесіння» – тобто воскресіння. Справді, тут пам'ять здатна воскресити події та людей, про які герої вже давно забули.

Про містичність Знесіння Ярошеві розповідає сусідка Стефця. Професор, зацікавившись, теж вирушає у це загадкове місце. Ю. Винничук наголошує на незвичайних властивостях часу, оскільки герой з'являється на Знесінні ополудні, який в українській ритуально-міфологічній культурі асоціюється із замиранням життя. Яскраве світло сонця, полуденна тиша та містичний спокій – все це увиразнює таємничу атмосферу Знесіння. Тут Ярош побачив дідуся із онуком, які виглядали так, наче зійшли із старих світлин, «йому навіть здалося, що він перемістився у часі» [1, с. 64]. До того ж герой відчуває, що він їх добре знає, але не може пригадати. Жіночий голос, який покликав дідуся із хлопчиком, також був знайомий і «ніби пробивався крізь хащі снів». Все побачене викликає у Яроша ностальгію за своїм дитинством, тугу за батьками.

Фантастичність простору Знесіння згадується і в сюжетній лінії, яка співвідноситься із минулим. Розповідаючи Оресту про потяг-привид, Міля згадує, що вона його бачила саме на Знесінні: «Якась нестримна сила потягнула мене туди... я вже взялася рукою за поруччя і підняла ного, коли раптом помітила у вікні знайоме обличчя – то була моя бабуся... Її обличчя було спотворене жахом, вона щось кричала до мене...» [1, 164].

Тобто, у часопростір Знесіння відбуваються незвичайні події, тут можливі подорожі в часі власної пам'яті, це місце, де реальність перетинається із фантастичністю та стирається межа між світами.

Отже, завдяки вдало інтегрованому у реальний та історичний хронотоп роману неоміфологічного часопростору автор формує самобутній культурно-історичний простір міста Львів, витворюючи навколо нього ауру містичності, міфічності та надприродності.

Література:

1. Винничук Ю. Танго смерті : роман. Харків : Фоліо, 2018. – 364 с.
2. Левченко Г. Трюк, атракціон і гротеск у поезиї роману Юрія Винничука «Танго смерті». URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/225594.pdf>
3. Махник М. Моделювання мотивів та образів часопростору у романі «Танго смерті» Юрія Винничука. URL: [http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/Матеріали%20конференції%20\(травень\).pdf?id=fab36700-b534-407c-929a-13e25c98bc42](http://www.kspu.edu/FileDownload.ashx/Матеріали%20конференції%20(травень).pdf?id=fab36700-b534-407c-929a-13e25c98bc42)

4. Олійник С. Побутування фантастичного у сучасній українській прозі. *Синopsis: текст, контекст, media*. 2013. № 3-4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2013_3-4_8

5. Романенко О. «Танго смерті» Ю. Винничука: масова чи висока література? *Spheres of Culture*. Volume V – VI. Lublin, 2013. С. 150–160.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-110-7-15>

**ТИПИ ІНТОНАЦІЙ ПЕРСОНАЖІВ В ІСТОРИЧНИХ РОМАНАХ
П. КРАЛЮКА («ШЕСТИДНЕВ, АБО КОРОНА РОДУ
ОСТРОЗЬКОГО», «СИЛЬНІ ТА ОДИНОКІ»)**

Мізінкіна О. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри загального та слов'янського літературознавства
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова*

Чмир А. В.

*учитель української мови та літератури
Одеська загальноосвітня школа № 56 I–III ступенів
Одеської міської ради Одеської області
м. Одеса, Україна*

Питанням інтонації в основному займалися лінгвісти (Віра Білошапкова, Олена Бризгунова та ін. «Сучасна російська мова»; Гульфія Давлеткулова «Поняття інтонації у лінгвістичній і методичній літературах»; Наталія Калиниченко «Інтонація як засіб виразності в озвучуваному художньому тексті»; Гінтаутас Кундротас, Алексас Бружас «Інтонація в художньому тексті: література постмодерна (Ю. Іванаускайте «Фортеця сплячих метеликів», В. Сорокін «Бенкет»)); Емма Нушикян «Типологія інтонації емоційного мовлення»; Людмила Путіліна «Авторські засоби вираження інтонації у французькому художньому тексті»; Наталія Светозарова «Інтонація в художньому тексті»). З-поміж літературознавців значення інтонації персонажів у художньому творі вивчали Людмила Польшикова («Інтонація як проблема поезики»), Андрій Єсін («Принципи і прийоми аналізу літературного твору») та ін. На важливості інтонації як засобу, який здатен впливати на розуміння адресата, наголошує Надія Гаврилюк: